

Mikó Zsuzsanna

Az előadás címe:

Az 1956-os forradalom utáni megtorlás szervezeti keretei

Absztrakt

Nehéz választ találni arra a kérdésre, hogy az 1989 utáni magyar társadalom számára miért csak a történelemkönyvek lapjain megjelenő távoli múltat jelenti az 1956 utáni megtorlás története. A múlt feltárásához és a jogi felelősség megállapításához rendelkezésre álló iratanyag feldolgozása a mai napig sem tekinthető teljesnek. A Magyar Nemzeti levéltár őrizetében több mint 250 iratfolyóméternyi iratanyag tartalmazza az 1956 decembere és az 1963 december vége között keletkezett büntetőperek iratait. A peranyagok alapján rekonstruálhatók az egyes eljárásokban alkalmazott nyomozati módszerek, a politikai elvárásoknak alárendelt vádemelés folyamata és a bizonyítékok hiányában is meghozott első és másodfokú ítéletek. A levéltári iratok tanúskodnak a kiszabott büntetések utáni bűnhődésről és stigmatizálásról. Az elítéltek börtönből való szabadulása ugyanis csak az első stációja volt a büntetésnek. A büntetett előlethez fűződő hátrányok miatt éveken keresztül nem vállalhattak képzettségüknek megfelelő munkát, nem gyakorolhatták hivatásukat, sok esetben megfigyelték mindennapi életüket, szokásaikat, jelentések „tárgyai” voltak. Családok estek szét, gyerekek nem látták éveken át a szüleiket vagy nem tanulhattak tovább az általuk választott iskolában.

Az 1945 után megkezdődő kommunista hatalomátvételtől a szakirodalomban részletes elemzések és áttekintések születtek, amelyek bemutatják azt a kényszerpályát, amelyet a legyőzött Magyarország a szovjet érdeklődésébe kerülve bejárt. A módszereket, a főszereplőket és a szovjetizálás szakaszait jól ismerjük. Arról azonban, hogy a jogszolgáltatás területén ez mennyire tudatos és tervszerű módon történt, nincs szakmai konszenzus.

Az új büntető jogszabályok és az új típusú jogszolgáltatási szervezet fő célja a politikai ellenfelek kiiktatása volt. A magyar kommunista hatalom a belső és a külső legitimitása érdekében is az első pár hónap eltelte után nagy hangsúlyt helyezett arra, hogy a

jogszerűség látszatát fenntartsa. A szovjet megoldással szemben, ahol tömegével tüntek el börtönökben ítélet nélkül az ellenségnek tekintett politikai ellenfelek, Magyarországon a legtöbb esetben végigjárták a jog lépcsőfokait. Az újonnan létrehozott rendőrségi, ügyészségi és bírósági szervezet működésének elemzése nem lehetséges anélkül, hogy az általuk lefolytatott eljárások sajátosságait ne vizsgálnánk meg. Az igazságszolgáltatás szervezetét ugyanis nem az Európában általánosan elfogadott jogelveknek megfelelően szervezték meg, hanem mindent a büntetőeljárás eredményes lefolytatásának rendelték alá. Így megkerülhetetlen kérdés a koncepciók perként vagy kirakatperként megjelölt eljárások elemzése. A koncepcióra épülő eljárások nem egy speciális modellként jelentkeztek a magyarországi büntetőeljárások között, hanem a büntetőeljárások szinte minden területén felbukkantak a II. világháborút követő három évtizedben, 1945 és az 1970-es évek közötti időszakban.

Az 1945. évi VII. törvénycikkkel felállított népbírósi rendszer alkalmazása „hasznos tapasztalatot” jelentett a kádári vezetés számára 1956 után. A hivatásos szakbírákból és laikusokból felálló bírósági rendszer 1946-ra a politikai leszámolás egyértelmű eszközévé vált. A jogi eszközökkel folytatott leszámolás 1961-ig az aktuális elvárásoknak megfelelően működött. 1959-ben Nezvál Ferenc így logikusan javasolhatta a Politikai Bizottság tagjainak, hogy a „bevált” megoldás ne kerüljön ki a jogrendszerből, maradjon készen arra, hogy bármikor újraéleszthető legyen. Rémisztő elgondolások voltak ezek az igazságszolgáltatás szempontjából, ám a politikai viszonyok változásának köszönhetően a magyar társadalomnak ezt már nem kellett újra megtapasztalnia.

Kulcsszavak: megtorlás, 1956, igazságszolgáltatás, koncepciók perek